

Paulus - apostel van eenheid en verzoening

door Geert van Dartel

Het Paulusjaar, een initiatief van paus Benedictus XVI dat wereldwijd gevierd wordt, biedt veel mogelijkheden voor een oecumenische invulling. Het leven en werk van Paulus getuigen van de eenheid en de verzoening in Christus, die voor de wereld een dwaasheid is maar voor degenen die Christus navolgen een kracht van God (1 Kor. 1,18). De oecumenische beweging die de scheuren en breuken op het lichaam van de Kerk van Christus probeert te genezen en die leeft in de verwachting van het Rijk Gods, leeft uit dezelfde hoop als waarover Paulus in zijn brieven spreekt. In zijn brieven schuilt een geweldige dynamiek die door de ontmoeting met Christus is losgekomen en die Paulus niet voor zichzelf kan bewaren, maar wel moet delen. Zijn theologie en de spiritualiteit zijn een belangrijke inspiratiebron van de oecumenische beweging. Kernteksten van de oecumene over eenheid (Ef. 4,1-6) en verzoening (2. Kor. 5,15-20) zijn aan brieven ontleend. Anderzijds hebben veel mensen vandaag de dag moeite met het verstaan van de centrale termen uit Paulus' theologie zoals 'verzoening' en 'leven in Christus'. Het Paulusjaar biedt de gelegenheid om die blokkades te overwinnen en mensen via Paulus, de eerste verkondiger van het Evangelie aan de volkeren, weer dichterbij Christus te brengen.

Onze Vereniging wil met een oecumenisch programma bijdragen aan het Paulusjaar. We kunnen dat niet alleen, maar doen dat waar mogelijk in samenwerking met anderen. Op de website van de Vereniging wordt de agenda van de activiteiten in het Paulusjaar

bijgehouden (www.oecumene.nl/Projecten/Paulusjaar.htm). Ons doel is om langs allerlei wegen de ontmoeting met Paulus en zijn brieven én de ontmoeting met elkaar op gang te brengen. Paulus zal dit jaar ons oecumenisch werk kleuren.

Willibrordzondag – eenheid en verzoening

De thematiek van Willibrordzondag appelleert aan de christelijke gemeenschap waarvan wij zelf deel uitmaken. Laten we ons in dit Paulusjaar bezinnen op de kwaliteit van onze gemeenschap. Om geloofwaardige broederlijke en zusterlijke betrekkingen met andere christelijke kerken te onderhouden, zullen we zelf als echte gemeenschappen moeten leven. Daarin hebben we nog veel te winnen. In de katholieke kerk van ons land bestaat veel verdeeldheid en onverzoendheid. Dat is een kwaal die om genezing vraagt en die alleen door een hernieuwde toewending tot Christus kan worden overwonnen.

In de brieven aan de christenen in Korinte heeft Paulus daar belangrijke dingen over gezegd.

In zijn eerste brief opent hij met een vurig pleidooi voor de eenheid in de christelijke gemeenschap. Hij neemt stelling tegen partijschappen en twisten die ten gevolge van een verkeerd begrepen apostelschap de kop opsteken. Niet Apollos of Paulus zijn het fundament van de christelijke gemeenschap, maar Christus. 'Is Christus dan verdeeld?' (1 Kor 1,13), is de retorische vraag die hij de christenen in Korinte voorhoudt.

Het apostelschap zoals Paulus dat verstaat en waartoe hij zich persoonlijk geroepen weet (1 Kor. 9,1 e.v.) is een

Inhoudsopgave

■ Pag. 1-2 Paulus – Apostel van eenheid en verzoening

Kernteksten van de oecumene over eenheid en verzoening zijn aan Paulus ontleend. Geert van Dartel licht de thematiek van Willibrordzondag toe.

■ Pag. 3 Christelijke vluchtelingen van Irak

Syrië is toevluchtsoord voor Irakese christenen. De situatie van Syrië is symptomatisch voor de situatie van Irakese vluchtelingen in het algemeen en de christenen onder hen in het bijzonder. Leo van Leijssen beschrijft hun situatie.

■ Pag. 4-5 Veelkleurig boeket in één vaas

Ds. van Pijkeren, adviseur van het bestuur vanwege de PKN, stelt zich voor en licht de oecumenenota van de PKN toe.

■ Pag. 6 Terugblik op veertig jaar Raad van Kerken

Geert van Dartel bespreekt 'Waakvlam van de Geest', het jubileumboek dat de Raad van Kerken uitgaaf bij gelegenheid van haar 40-jarig bestaan.

■ Pag. 7 Recht voor God staan

In 2009 is het 500 jaar geleden dat de reformator Johannes Calvijn geboren werd. Rob Kuiper, bestuurslid van de vereniging, vertelt hoe hij door zijn studie het vertekende beeld, dat in Nederland van Calvijn heerst, leerde bij te stellen.

■ Pag. 8 Column en Agenda

dienstwerk. In het 9e hoofdstuk van de Korintebrief lezen we met hoeveel overgave Paulus zich voor de verkondiging van het Evangelie heeft gegeven en tevens dat hem daarin een vrijheid is gegeven die de scheidsmuren tussen Joden en heidenen overwint. Het Evangelie van Christus' dood en verrijzenis en het nieuwe leven onder de Wet van Christus is een verlossende en eenheidscheppende kracht waarvoor Paulus alles over heeft om zelf ook aan de beloften ervan deel te krijgen (1 Kor 9,23).

In de tweede brief aan de christenen in Korinte schrijft Paulus in het 5e hoofdstuk over de verzoening. Deze tekst lag in de tweede helft van de jaren negentig aan de basis van de Tweede Oecumenische Assemblee in Graz: 'Verzoening, gave van God en bron van nieuw leven'. Paulus die de roeping van God direct heeft gevoeld en zijn leven radicaal veranderd heeft, is doordrongen van de kracht van de verzoening die uit God in Christus tot ons is gekomen. Hij verstaat zijn dienstambt van de verkondiging bij uitstek als een dienstwerk van verzoening. Van en uit die helen- de en die omvormende kracht leeft de Kerk ook vandaag.

Vita-icoon

Voor een goed verstaan van Paulus brieven, is het goed dat we ons ook verdiepen in zijn levensweg. Uit de orthodoxie kennen we de vita-icoon waarop de levensloop van de heilige staat afgebeeld. In opdracht van de Vereniging werkt Geert Hüsstege (www.iconen.nl) aan een vita-icoon van Paulus, waarop zijn levensweg van geboorte tot marteldood in 14 scènes wordt verteld. Bij de opening van het Paulusjaar heeft Mgr. A. Hurkmans in de Petrus en Paulus parochie te Tilburg de eerste iconen die deel uitmaken van deze vita-icoon in wording gewijd. Op 13 september werden tijdens de Orthodoxe vespers door de Russisch Orthodoxe priester Willibrord van Ulft opnieuw twee kleine iconen over het leven van Paulus gewijd.

Deze iconen geven we gedurende het Paulusjaar graag voor enkele weken in bruikleen aan parochies en gemeenten die aandacht aan het Paulusjaar besteden. We hopen dat we veel berichten zullen krijgen over activiteiten die in parochies georganiseerd worden. Op onze website

Paulus
Apostel van eenheid en verzoening

WILLIBRORD ZONDAG
9 NOVEMBER 2008

Katholieke Vereniging voor Oecumenie
Wegwijzer in
Tilburg - Willibrordstraat
Tilburg - Willibrordstraat
Tilburg - Willibrordstraat
Tilburg - Willibrordstraat
Tilburg - Willibrordstraat

zullen we ook daar verslag van doen. De vita-icoon zal in het voorjaar van 2009 helemaal klaar zijn. Op tijd om hem als poster voor de Zondag voor de Oosterse Kerken aan alle parochies aan te kunnen bieden. Bij de vita-icoon zal bij uitgeverij Berne tevens een boekje verschijnen met verhalen, meditaties en gebeden. Het leven van Paulus stond geheel in dienst van de verkondiging van het Evangelie. Een hernieuwde bezinning op zijn leven daagt ons uit en helpt ons om in onze eigen levenssituatie getuige van Gods liefde te zijn.

Naar een oecumenische lezing

De brieven van Paulus behoren weliswaar tot het gezamenlijke geloofsgoed van de kerken, maar zijn in de geschiedenis verschillend verstaan. In ons nieuwe digitale tijdschrift waarvan in juni het eerste nummer uitkwam, wijst dr. Robert Vorholt op het

verschil in de receptie van de theologie van Paulus tussen katholieken en protestanten. In de protestantse receptie wordt de vrijheid van het apostelschap van Paulus en haar – vermeende – emancipatie ten opzichte van het college van apostelen o.l.v. Petrus naar voren geschoven. Bij de katholieken stond de, vanaf de oorsprong hiërarchisch vormgegeven kerk, voorop. Laten we het Paulusjaar benutten om samen, katholieken, protestanten en orthodoxen, opnieuw de brieven van Paulus te lezen om te ontdekken wat Paulus ons in deze tijd en situatie te zeggen heeft. Andere activiteiten die de vereniging dit werkjaar aanbiedt, zoals het leerhuis Calvijn (in samenwerking met de Protestantse Gemeente in Tilburg vanaf november 2008) en de leesgroep rond de Romeinenbrief van Karl Barth (maart 2009) kunnen daarvoor ook van betekenis zijn. ●

Christelijke vluchtelingen van Irak

door Leo van Leijzen

De christenen van Irak hebben een roerige eeuw achter de rug. De genocide op de Armeniërs in 1915 trof niet alleen deze, maar ook de Assyrische christenen in het Osmaanse Rijk; ze vluchten naar Irak, waar geloofsgenoten woonden. In de jaren '30 was er een hevige botsing tussen het opkomend Assyrisch en het opkomend Arabisch nationalisme, het zogeheten bloedbad van Semele. Veel christenen vluchten naar buurland Syrië.

Het vluchtscenario herhaalt zich. En Syrië is ook nu weer toevluchtsoord voor Irakese christenen, naast Jordanië, Libanon, Turkije en – veel te mondjesmaat – westerse landen. Dit korte artikel beperkt zich tot de situatie in Syrië, die symptomatisch is voor de dramatische situatie van Irakese vluchtelingen in het algemeen en de christenen onder hen in het bijzonder.

Hedendaags Irak

De laatste oorlog die begon in 2003 en nog altijd voortduurt, was voor het toch al kwijnend aantal christenen in Irak een zware slag. In belangrijke delen van Irak zijn christenen de laatste jaren slachtoffer geworden van criminele afpersers en islamistische terreurgroepen. De regering in Bagdad is zwak en kan moeilijk haar gezag laten gelden. Christenen zijn in Irak vogelvrij. Ze ondergaan kidnaping (gijzeling tegen losgeld), verkrachting, gedwongen uithuwelijking, moord. Sommigen vluchten naar het noorden – het oorsprongsgebied van de christenen

◆ *De Chaldeeus-katholieke kerk in Aleppo, waar veel Chaldeeërs uit Irak ter kerke gaan. (foto: L. van Leijzen).*

in de laatste eeuwen. Er gaan al lange tijd stemmen op om daar in de Nineveh-vlakte een autonome regio voor Assyrische christenen te creëren, in een streek grenzend aan het autonome gebied van de Koerdische Regionale Regering, maar vallend onder de regering in Bagdad. De Koerden van Noord-Irak werken die plannen tegen. Ook in het autonome Koerdische gebied hebben christenen het niet altijd gemakkelijk.

Syrië

Veel Irakezen van verschillende etnische en godsdienstige bevolkingsgroepen zijn het geweld ontvlucht naar buurlanden als Syrië. Ook en vooral christenen. In Syrië loopt het aantal Irakese vluchtelingen tegen de 1,5 miljoen. Dat is 7% op de huidige Syrische bevolking. Van het aantal vluchtelingen is meer dan 10% christen, veel hoger dan het huidig percentage van de Irakese bevolking (1 à 2 %). Met name in de christelijke wijken van Damascus en Aleppo zijn veel christelijke vluchtelingen uit Irak. Tijdens mijn verblijf in Syrië in augustus jl. merk ik daar, als relatieve buitenstaander, sporadisch wat van. Ik bezoek de Protestantse kerk van Damascus, de dienst is al afgelopen. Op het kerkplein loop ik enkele Armeens-evangelische christenen tegen het lijf. "We komen uit Irak", vertellen zij. En een jonge haveloze schoenpoetser die op straat mijn zojuist (door een ander) gepoetste schoenen wil poetsen, zet zijn dienstenaanbod kracht bij met dezelfde zin: "Ik kom uit Irak!" Wanneer ik hoge kerkleiders spreek in Damascus en Aleppo vertellen ze over de vele christelijke vluchtelingen die aan hun zorg zijn toevertrouwd: Armeens-apostolischen, Syrisch-orthodoxen... Voor de hoofdin-

gang van het Syrisch-orthodoxe patriarchale klooster bij de Syrische hoofdstad loopt een groepje kinderen voorbij onder leiding van een kloosterzuster. "Dat zijn kinderen van vluchtelingen uit Irak", zegt de monnik die bij mij staat. "Ze wonen hier in de buurt. Ze hebben allemaal wel iemand verloren. Een oom, een vader... Vermoord!" Dat ook nu nog de situatie voor christenen in Irak niet pluis kan zijn, blijkt uit zijn vervolgrelaas: "Vorige week nog werd van een monnik hier in huis de broer in Irak vermoord, voor de ogen van zijn kind." Niet alleen christenen zijn de dupe. "Wij christenen hebben goede communicatiemiddelen en eigen media", zegt een oosterse bisschop tijdens een privé gesprek. "Als een christen iets in Irak overkomt, is dat een uur later over heel de wereld bekend. Maar als een moslim wordt vermoord, blijft dat onbekend."

Irakezen krijgen nu overigens in Syrië slechts verblijfsvergunningen van 3 maanden, soms zelfs maar van 15 dagen: de Syrische regering is niet blij met de Irakese vluchtelingen, christen of niet!

Hulp

Zowel voor de christenen die naar het buitenland zijn gevlucht als in Irak zelf (vaak binnenlandse vluchtelingen, overigens!) worden hulpacties op touw gezet en wordt de publieke opinie bewerkt. Naast de primair humanitaire behoeften van deze christenen, is er ook het belang van de christelijke aanwezigheid in het Midden-Oosten, in het bijzonder in Irak. Het Irakese christendom heeft zeer oude papieren. In de beginperiode van Saddam waren er nog zo'n 1,4 miljoen Assyrische christenen in het land (de Armeense christenen niet eens meegerekend). Ondertussen heeft de leegloop van christenen uit Irak dramatische trekken gekregen. Er zijn nu nog 0,4 à 0,5 miljoen christenen in Irak op 28 miljoen inwoners. Ondertussen verkeren mensen in nood, in Irak of in het onmiddellijke buitenland. ●

De Katholieke Vereniging voor Oecumene vraagt steun voor het werk van Caritas Irak. Giften voor het werk van Caritas Irak ten behoeve van de vluchtelingen in Irak kunnen worden overgemaakt op giro 1087628 ten name van de Katholieke Vereniging voor Oecumene onder vermelding van Caritas Irak. De Vereniging zorgt ervoor dat de giften geheel ten goede komen aan Caritas Irak.

Veelkleurig boekket in één vaas

door Hanneke Arts-Honselaar

Ds. van Pijkeren is sinds 2007 namens de PKN adviseur van het bestuur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene. Hij volgde ds. dr. H. Kronenburg in deze functie op. Hanneke Arts-Honselaar vroeg hem hoe hij bij de oecumene betrokken raakte en hoe hij aankijkt tegen de beleidsnota over Oecumene 'Meegaan in de beweging van de Heilige Geest' die in april van dit jaar door de Generale Synode van de Protestantse Kerk in Nederland besproken werd.

Als kind al kwam ik op een speelse manier met oecumene in aanraking via de pastoor van ons dorp, Nunspeet. Gereformeerd van huis uit onderhield de predikant van onze gemeente contacten met de plaatselijke pastoor. Hij en ik ontmoeten elkaar met name bij de predikant thuis. Tijdens de studie werd mijn oecumenische interesse aangewakkerd door de toenmalige hoogleraar missiologie, Prof. dr. Anton Honig. Een grote impuls kreeg die belangstelling toen ik predikant werd in een vinexlocatie in Breda, de wijk Haagse Beemden. Die wijk werd destijds ontwikkeld aan de hand van een structuurnota. Ik heb de visie van bisschop Ernst op die wijk altijd geweldig gevonden. Al voordat de eerste paal van die wijk geslagen werd was er al een pastor benoemd. Dit betekent dat de kerk present was voordat de mensen er woonden. Dat vind ik buitengewoon sterk! Het getuigt echt van visie. Hierin liep de katholieke kerk mijlen voor op de protestantse kerk in Breda. De pastor, die een protestantse collega miste, besloot een brief te schrijven aan de centrale kerkenraad van Breda om ten minste een ouderling te benoemen en hij kwam nota bene zelfs met een voordracht. De centrale kerkenraad besloot dat advies op te volgen. Vervolgens benoemde deze kerkenraad mij in 1986 als predikant. Er kwam een intensieve samenwerking tussen katholieken en protestanten op gang. Ook bij de inrichting van de kerkgebouwen werd er rekening mee gehouden dat de anderen het gebouw

◆ Ds. van Pijkeren

voor de eredienst moesten kunnen gebruiken.

Plaatselijk en landelijk

Ik zie hier in Eindhoven, waar ik sinds 2005 predikant ben, een groot verschil met de situatie in Breda. Zo valt het op dat er verschillen bestaan tussen de bisdommen. Het is belangrijk nauwkeurig samen te kijken wat mogelijk is en daarin zorgvuldig te zijn, goede afspraken te maken en elkaar daaraan te houden. De oecumenische contacten hier in Eindhoven spelen zich vooral

af buiten de liturgie om. Het oecumenisch leerhuis loopt zo goed dat we een numerus fixus hebben moeten instellen, en ook op diaconaal vlak zijn er vele oecumenische contacten binnen de stad. Het is jammer dat er op liturgisch vlak minder mogelijkheden liggen.

Vanaf 1986 ben ik ook landelijk betrokken geraakt bij de oecumene toen ik benoemd werd tot deputaat voor de oecumene, destijds een adviesorgaan

van de Synode van de Gereformeerde Kerken. Daarnaast heb ik tot 1999 meegewerkt aan het 'Samen op Weg'-proces dat uiteindelijk geleid heeft tot de Protestantse Kerk in Nederland. Sinds 2004 ben ik voorzitter van de Programma Overleg Vergadering (POV) Oecumene van de PKN en als zodanig heeft de moderamen van de synode me gevraagd als adviseur namens de PKN zitting te nemen in het bestuur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene. Op de achtergrond speelde bij deze keuze mee dat ik binnen de PKN bestuurlijke contacten onderhoud.

Ontmoeting

Vanuit deze functies heb ik natuurlijk de beleidsnota over oecumene van de PKN bekeken en er mijn gedachten over laten gaan. Ik kon helaas zelf niet aanwezig zijn bij de bespreking in de synode omdat ik een uitvaart had. Ik heb wel geprobeerd op tv het een en ander te volgen, de IKON zond de bespreking live uit. Daaruit begreep ik dat er nogal veel nadruk is komen te liggen op de verhouding met de Rooms-katholieke Kerk na de verkla-

ring van het Vaticaan en de uitspraken van de voormalig secretaris-generaal van de bisschoppenconferentie E. Kimman over de protestantse kerken. De gekwetstheid over die uitspraken hebben de bespreking van de nota gekleurd. Jammer genoeg was Mgr. van Burgsteden nog niet aanwezig toen dit ter sprake kwam. Daardoor kon er geen gesprek op gang komen. Voor mij blijft in de oecumene het voornaamste dat we de ontmoeting levend houden, met elkaar in gesprek blijven. In de oecumenische vorst schijnt de zon, maar we moeten 'm wel willen zien schijnen. Wat ik een goed teken vind is dat de nota de tweede beleidsnota over oecumene is sinds de vereniging in de PKN. Dit is een teken van het belang dat aan de oecumene wordt gehecht. Doordat de Evangelisch-Lutherse Kerk deel uitmaakt van de vereniging tot de PKN heeft dit in het proces hiertoe de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerk boven de oude huishoudelijke twist uitgetild. Daarom is deze vereniging zelf ook een echt oecumenisch gebeuren.

Twoe soorten oecumene

Wat me opvalt is dat in het synodebesluit, wat toch de beleidsimplementatie van de beleidsnota vormt, vooral aandacht is voor de relaties met de pinksterkerken en de baptisten. Het besluit spreekt verder over de PKN als een 'betrouwbare partner' van de Raad van Kerken, alsof er ook 'onbetrouwbare partners' zijn. Ten opzichte van de Rooms-katholieke Kerk wordt met grote terughoudendheid gesproken. Zo staat er in punt 4 van het synodebesluit, 'De Protestantse kerk in Nederland dringt er bij de bisschoppenconferentie van de Rooms-katholieke Kerk in Nederland op aan dat gezocht wordt naar wegen elkaar te respecteren in ieders zelfverstaan en dat aan plaatselijke parochies de ruim-

te geboden wordt zinvolle contacten te onderhouden met andere plaatselijke kerken en gemeenten'. En in punt 6 staat: 'De Protestantse Kerk wil tot een nieuwe doordening komen van haar plaatsbepaling tegenover Rome en de RKK in Nederland'. Er ontstaan als het ware twee soorten van oecumene binnen de PKN, enerzijds die met de Pinksterkerken en migrantenkerken en anderzijds die met de Rooms-katholieke Kerk. Dat kleurt het geheel van de ontwikkelingen. Wat ik een goede ontwikkeling vind is dat de oecumene nadrukkelijk op de agenda van de visitatoren wordt geplaatst om zo de wisselwerking op het plaatselijk en landelijk vlak te vergroten. Daardoor kan de landelijke beleidsontwikkeling beter gevoed worden door wat er op lokaal niveau op oecumenisch vlak gebeurt.

Eén vaas

Wanneer je naar het model van eenheid kijkt waarvoor in de beleidsnota gekozen wordt dan zie je dat gekozen wordt voor het model van de 'verzoende verscheidenheid', dit in tegenstelling tot de Rooms-katholieke Kerk die nadrukkelijk kiest voor het model van 'zichtbare eenheid'. Ik vind het jammer dat de PKN deze keuze maakt. Met deze keuze geef je iets op van een ideaal dat misschien nu nog niet haalbaar is maar waarnaar je moet blijven streven. Misschien spreekt het van meer realiteitszin, dat kan. Het is goed om naar verscheidenheid te kijken, maar dan is het wel van belang de eenheid van de Heer voor ogen te houden. Het is mijns inziens niet goed om halt te houden bij de verscheidenheid, het perspectief op de eenheid moet opgehouden worden. Om met een beeld te spreken: het veelkleurige boekje staat in al zijn veelkleurigheid wel in één vaas. Je voelt de pijn van de verdeeldheid wel, maar legt het accent

op de groei in eenheid. Wanneer je de ene kerk van de Heer voor ogen houdt kijk je niet naar de facetten die elkaar uitsluiten maar naar de facetten die naar elkaar toe kleuren. De Charta Oecumenica, het handvest van de oecumene, dat in 2001 door de Europese kerken en in 2002 door de lidkerken van de Raad van Kerken in Nederland werd ondertekend (www.chartaoecumenica.nl), is een praktisch instrument om de groei in eenheid te bevorderen. Het is echter curieus dat dit document in de synodebesluiten niet meer als zodanig genoemd wordt. Vraag is dan of we het zaad van de oecumene zoals dat al gezaaid werd de kans geven op te groeien en tot bloei te komen of dat we iedere keer komen met nieuwe dingen. Een belangrijk punt om mee te nemen.

Durf

De titel van de beleidsnota 'Meegaan in de beweging van de Heilige Geest' is gelijk een programma, zou je kunnen zeggen. Wanneer we ons niet openstellen voor de Heilige Geest zullen we nooit in beweging komen. Wanneer we ons als kerken harnassen en ons niet durven te laten verrassen dan blijven we vastzitten. Méégaan duidt op beweging, op dynamiek. Je kunt alleen meegenomen worden wanneer je open durft te staan voor het onverwachtse, het verrassende. Daarvoor moeten we anders leren kijken. In mijn beleving gaat het dan met name om de gelovigen op het grondvlak, in de gemeenten en de parochies. Misschien is dat ook iets typisch protestants, waar gemeente-zijn van onderop centraal staat. Maar ook op het niveau van synodes en bisschoppen kan het een meegaan in de beweging van de Heilige Geest zijn wanneer zij gelovigen op het grondvlak stimuleren en inspireren tot oecumenische contacten. ●

Bezoek onze website op: www.oecumene.nl

Colofon

Overeen is het communicatieblad van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord. Leden ontvangen het blad twee keer per jaar.

Redactie: Geert van Dartel (hoofdredacteur), Hanneke Arts-Honselaar (redactiesecretaris), Leo van Leijssen

Vormgeving: Van Dartel, Amsterdam

Drukwerk: Van Stiphout, Helmond

Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord

Walpoort 10
5211 DK 's-Hertogenbosch
T: 073-6136471
E: secretariaat@oecumene.nl
Internet: www.oecumene.nl
Giro: 801919
ISSN: 1568-2862

Een eerlijke en hoopvolle terugblik op veertig jaar Raad van Kerken

door Geert van Dartel

Bij de viering van het 40-jarig bestaan van de Raad van Kerken op 21 juni jl. in de Jacobikerk te Utrecht ontving prinses Maxima het eerste exemplaar van het jubileumboek *Waakvlam van de Geest – 40 jaar Raad van Kerken in Nederland*. Anton Houtepen, de eminence grise van de oecumene in ons land, kwam de eer toe het boek, waaraan hij ook zelf veel heeft bijgedragen, aan te bieden.

Het boek voorziet in een behoefte. De geschiedenis van de Raad van Kerken in Nederland is niet eerder op schrift gesteld. Het jubileum van de Raad was dé gelegenheid om hiermee een begin te maken. In het boek wordt het hele scala van initiatieven en activiteiten waarmee de Raad van Kerken zich heeft beziggehouden in beeld gebracht. De bijdragen zijn geschreven door betrokken deskundigen die zich allemaal vaak jarenlang voor de Raad hebben ingezet. De vrijwillige en betrokken inzet van mensen van alle kerkelijke gezindten is door de jaren heen de kracht geweest van de Raad van Kerken. Deze publicatie waaraan 19 auteurs hebben meegewerkt, is daar een goed voorbeeld van. In de inleiding schrijft de redactie dat het helemaal niet moeilijk was om auteurs voor deze bundel te vinden. Dat heeft alles te maken met de interne motivatie die degenen die door de jaren heen het werk voor de Raad hebben gedaan, heeft gedragen.

Het boek heeft een heldere structuur. Het begint met een algemene beschouwing van Herman Noordegraaf waarin hij de ontstaansgeschiedenis van de Raad verheldert en een toelichting geeft op het doel, de structuur en de ontwikkeling van de Raad. Het mondt uit in een door A. Houtepen ge-

schreven, hoopvol toekomstperspectief met concrete suggesties voor het beleid in de komende jaren.

Het werk in de secties

Daartussen staan tien analyses van het werk dat in de verschillende secties van de Raad is verricht. Het zijn stuk voor stuk boeiende en eerlijke opstellen die laten zien op welke terreinen en met hoeveel inzet aan de oecumene in ons land gewerkt is. T. van Eijk en M. Brinkman schrijven over de spannende en moeizame weg naar het herstel van de eenheid. E. de Jong en H. van Waveren brengen onder de titel 'Vieren: de hartslag van de kerk', de geschiedenis van de Sectie Eredienst in beeld. G. Speelman en K. Steenbrink schrijven over de aandacht voor de interreligieuze dialoog. P. Terhal en G. Witte-Rang gaan uitgebreid in de internationale vraagstukken die bij de Raad aan de orde zijn geweest. H. Noordegraaf schrijft over de gezamenlijke inzet voor gerechtigheid in de Sectie Sociale Vragen. H. Vermeer gaat in op het werk van de Sectie Dienst voor vreemdelingen en migranten. A. Brandsma en J. Deenik-Moolhuizen maken de balans op van de sectie Vrouwen in Kerk en Samenleving. De

geschiedenis van de Sectie Oecumenische Actie die de Raad ter ondersteuning van de plaatselijke oecumene instelde, is van ondergetekende. A. Hoekema gaat in op de relatie van de Raad met de missionaire beweging, M. van Leeuwen tenslotte beschrijft de relatie tussen de Raad van Kerken en de Wereldraad van Kerken.

Markante Personen

Het oecumenisch werk wordt gedaan door mensen die zich voor de zaak van de oecumene geven. Van hen hebben met name de secretarissen een stempel op het werk van de Raad gedrukt. In de eerste periode van de Raad was dat de franciscaan dr. H. Fiolet, die in 1985 werd opgevolgd door ds. W. van der Zee. Na diens plotselinge overlijden in 1995 nam ds. H.J. Bakker deze taak over die zij tot 2007 bekleedde. Aan hun betekenis voor de Raad zijn enkele korte artikelen gewijd. Daarin worden ook accenten zichtbaar. Dat de Raad in zijn geschiedenis van veertig jaar slechts drie secretarissen nodig had, zegt iets over de stabiliteit van de organisatie in deze periode. Het geeft ook aan dat de oecumene een zaak is van lange adem waar je persoonlijk in moet investeren. En dat de oecumene een boeiend werktelein is waarop iemand die er aan begint niet gauw uitgekeken raakt.

Deze geschiedschrijving over veertig jaar Raad van Kerken in Nederland is zeker niet het laatste woord over de geschiedenis van de Raad. Het boek stelt de kaders waarbinnen vervolgonderzoek op basis van het inmiddels geordende archief van de Raad mogelijk is. De waarde van dit boek is vooral dat de persoonlijk betrokken deskundigen de grote lijn van de ontwikkelingen op een eerlijke wijze hebben duidelijk gemaakt. En dat is een goede basis om verder te gaan. ●

Waakvlam van de Geest, 40 jaar Raad van Kerken in Nederland onder redactie van A. Houtepen, H. Noordegraaf en M. Bosman-Huizinga, Meinema 2008, prijs € 19,90

Recht voor God staan

door Hanneke Arts-Honselaar

Op 10 juli 2009 is het 500 jaar geleden dat de reformator Johannes Calvijn geboren werd. Calvijn leverde een fundamentele bijdrage aan Europese ontwikkelingen op het gebied van kerk en theologie, cultuur, wetenschap en politiek. De Katholieke Vereniging voor Oecumene besteedt in het kader van het Calvijnyaar (31 okt. 2008 – 31 okt. 2009) ook aandacht aan deze kerkhervormer (zie: www.oecumene.nl/Projecten/Calvijnyaar.htm). Rob Kuiper, bestuurslid van de vereniging, vertelt hoe hij door zijn studie over Calvijn het vertekende beeld, dat in Nederland over Calvijn heerst, leerde bij te stellen.

◆ Drs. Rob Kuiper

Mijn interesse voor Calvijn heeft een lange traditie. Mijn vader was protestants en mijn overgrootvader is ouderling geweest in de gemeente Baflo (Groningen). Als klein kind had ik grote literaire belangstelling, vooral voor de Bijbel. Tijdens mijn theologie-studie verdiepte ik mij in de oecumene en ik ging speciaal op catechisatie om meer kennis te krijgen van wat er in het protestantisme omgaat. Wat mij in de Reformatie vooral aanspreekt is de spiritualiteit, die zo geheel anders is dan de Rooms-katholieke. Het is een spiritualiteit van het Woord, gebed en zang. De zang is daarbij uitdrukking van blijdschap en dankbaarheid maar biedt tegelijkertijd de mogelijkheid om verdriet te verwerken.

Pastor van de 'gewone' man

Tijdens mijn studie begeleidde ik twee oecumenische jongerengroepen en de contacten met Anton Houtepen, die destijds bisschoppelijk gedelegeerde was van Breda, hebben de interesse voor de oecumene verder aangewakkerd. Het was toen de tijd van het tweede Vaticaans concilie, in mijn studie ervoer ik de directe doorwerking daarvan. Natuurlijk bespraken we toen ook het decreet over de oecumene. Maar ik voel me vooral geïnspireerd door het Pastoraal Concilie. Prof. L. Smits, auteur van een standaardwerk over de doorwerking van Augustinus in de werken van Calvijn zette me ertoe aan onderzoek te gaan doen naar het huwelijk bij Calvijn, zijn theologie daaromtrent en de praktijk. Ik heb hiernaar aan de hand van zijn preken en de Registres du Consistoire (notulen van de kerkenraad) onderzoek ge-

daan. Dankzij deze registres ontdekte ik dat het beeld dat wij van Calvijn hebben volledig vertekend is. Calvijn komt hierin als pastor heel menselijk naar voren, wel is hij duidelijk een pastor voor de 'gewone' man.

Karikatuur

Tijdens de studie van de afgelopen jaren is mijn beeld over Calvijn dan ook ingrijpend bijgesteld. Ik heb hem leren kennen als degene die het bewustzijn wil wekken dat de mens recht voor God staat, dat vraagt van hem te doen wat hij zegt te zullen doen, tegelijkertijd leert hij dankbaarheid om de Schepping en het feit dat de mens daaraan mag meewerken. Dat is een hele andere Calvijn dan de karikatuur die van hem gemaakt is als de strenge mens die de nadruk legt op de zonde waardoor mensen niet meer vrolijk kunnen zijn. Anderzijds heeft Calvijn ook wel iets strengs over zich dat ik niet kan plaatsen. Zo is de menselijke stem het enige instrument waarmee wij God behoren te eren. Dit leidde in 1562 tot de verwijdering van het orgel uit de Saint-Pierre. Anderzijds zijn zijn brieven vooral troostend van aard. In zijn preken kom je wel veel vermaningen tegen maar dat moet je ook zien tegen het licht van de barre omstandigheden van die tijd.

Bijbel als maat

De scheiding waartoe het optreden van Calvijn uiteindelijk geleid heeft, heeft hij zelf niet gezocht. Als jurist zag hij het misbruik dat van het canoniek recht gemaakt werd om zich aan het burgerlijk recht te onttrekken. Daar kon hij zich niet mee verzoenen. Wanneer er in kerkelijke zin iets besloten

moest worden koos Calvijn de Bijbel als maat. Zo was hij ook van mening dat het ambt van apostel alleen gold voor de apostelen zelf. Kerk-zijn hangt af van de juiste bediening van Woord en sacramenten. Deze kerk krijgt, zoals de oude kerk, plaatselijk gestalte. Calvijn pleitte er daarbij steeds voor dat de nieuwe beweging die hij op gang bracht het oude geloof verkondigde. Zijn denken is ten diepste geworteld in kerkvaders als Augustinus en Bernardus. Ondanks alle spanningen is hij steeds blijven zoeken naar zuiverheid en rechtzinnigheid en zette hij zich in voor de eenheid van de kerk, ook wanneer hij daarvoor zijn eigen visie moest opgeven.

Vertalingen

Er is echter slechts ten dele werk van Calvijn in het Nederlands vertaald. Dat kan te maken hebben met het feit dat Calvijn geen kerk heeft willen stichten. Hij wilde de kerk hervormen. Men greep niet terug op een stichter, zoals dat in katholieke kringen veelvuldig gedaan wordt, maar richtte zich op de geldende voormannen die de hervormingsgedachte verder uitwerkten. Pas de laatste jaren zie je de aandacht voor Calvijn zelf groeien en komen er ook meer vertalingen van zijn werk op de markt. ●

Meer lezen?

Mirjam van Veen, *Calvijn*, Kok 2006
Voor informatie over de Studiemiddag Calvinus oecumenicus, zie pagina 8

Soms word ik getroffen door de symboliek van een datum en kleurt deze mijn kijk rond een gebeurtenis.

Zo vond de verkiezing van Adolfo Nicolás tot algemeen overste van de jezuïeten, de "zwarte paus", plaats op 19 januari van dit jaar, aan het begin van de bidweek voor de eenheid. Geboren in Spanje, bracht hij het overgrote deel van zijn leven in oost-Azië en vooral in Japan door: een leven getekend door een diversiteit van culturen en religies. Dat gold evenzeer voor zijn voorganger, de Nederlander Peter-Hans Kolvenbach. Zo'n achtergrond en dan aan het begin van de bidweek: een teken van nieuwe hoop op een wereldwijd groeiende eenheid?

In een interview zei hij: "vaak moeten we compromissen sluiten, maar dat is niet negatief, niet van 'ik geef het maar op'. Je geeft niet op, maar je accepteert de realiteit en dat is dan het beste dat je kunt doen. Misschien hebben we een nieuwe strategie nodig... en misschien gebeurt er over een jaar of twee iets geheel onverwachts. ... Vanuit mijn werk in Azië voel ik me thuis bij de Japanse stijl van consensus. Het is een lange termijn perspectief: je blijft reflecteren en gegevens uitwisselen tot mensen min of meer tot consensus komen en samen dezelfde richting kiezen".

Op 1 juli – de dag van de afschaffing van de slavernij – overleed de markante Nederlandse jezuïet Jan van Kilsdonk, een gedreven man, opkomend voor

vrijheid, wars van compromissen, maar trouw aan de kerk, vanuit – zoals hij zelf zei – "een bloedwarme, zij het soms bedroefde liefde". Werkend aan de rand van onze cultuur, in Amsterdam op zoek naar mensen die over die rand dreigden te vallen. Eigengereid en trouw.

Adolfo en Jan: geduld en ongeduld, compromissen en rechtlijnigheid, maar

steeds het eigen gelijk overstijgend in een brede culturele en religieuze context.

Jan Peters s.j.
Waarnemend
voorzitter

Programma najaar 2008*

Algemene Ledenvergadering en Studiemiddag: Calvinus oecumenicus

Data: 7 november 2008,
Huize Mariënborg, 's-Hertogenbosch,
St. Janssingel 92, van 10.00 tot 17.00 uur
(Kosten studiemiddag: € 5,-)

Het bestuur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene nodigt u uit voor de algemene ledenvergadering op vrijdag 7 november. Op 7 november vieren we de gedachtenis van Willibrord die 1350 jaar geleden in het Engelse Ripon werd geboren. Daarom beginnen we de dag met een Eucharistieviering waarin Mgr. J. van Burgsteden s.s.s., bisschop-referent voor de oecumene en de Oosterse Kerken zal voorgaan. In de ochtend vindt de huishoudelijke vergadering plaats. Het bestuur legt verantwoording af over het beleid in het afgelopen jaar en presenteert de begroting van 2008. Ook vindt de verkiezing van nieuwe bestuursleden plaats. Leden kunnen zich kandidaat stellen voor een bestuurslidmaatschap. Hun kandidatuur dient door ten minste vijf leden van de vereniging ondersteund te worden en dient uiterlijk 20 oktober bij het bestuur bekend te zijn. 'S-middags kunt u deelnemen aan de studiemiddag Calvinus oecumenicus die de vereniging organiseert in het kader van het Calvinusjaar. Sprekers op de studiemiddag zijn: Dr. Mirjam van Veen (VU) en Dr. Dick Akerboom (UvT).

Bêt Drāshā. Oosters christelijk Leerhuis

RĀZĒ, Inwijding in Gods geheimen bij de Syrische en Antiocheense christenen

Data: donderdag 2 oktober, 6 november, 8 januari, 5 februari, 5 maart, 2 april, 7 mei, steeds 19.45-22.15 uur,
Walpoort 10, 5211 DK 's-Hertogenbosch.
Kosten (excl. excursies 4 januari en 22 maart): € 35,-
(te betalen op eerste avond).

Bêt Drāshā is een leerhuis rondom teksten die christenen vanuit alle denominaties als gemeenschappelijk erfgoed hebben. Het thema van het tweede seizoen is RĀZĒ, Inwijding in Gods geheimen bij de Syrische en Antiocheense christenen. Aan de hand van teksten van Barhebraeus, Efreem de Syriër, Johannes van Damascus, Sophronius van Jeruzalem, Johannes Chrysostomus, Jozef de Visionair, Johannes de Eenzaat en Evagrius staan we stil bij het thema spiritualiteit en liturgie. Er is ook duidelijk aandacht voor de Bijbel. Er is ruimte voor het onderlinge gesprek. NB. In excursieverband worden twee oosterse liturgievieringen (Byzantijns-katholiek en Syrisch-orthodox) bezocht, voor wie wil (€ 10,- extra)!

Samen reflecteren over iconen en hun verering

[Leesgroep]

Data: donderdag 25 september, 16 oktober, 20 november 2008, 22 januari, 20 februari 2009
steeds 14.00-16.30 uur, Walpoort 10, 5211 DK 's-Hertogenbosch.
Kosten: € 25,-
(te betalen op eerste middag).

De Leesgroep 'Samen reflecteren over iconen en hun verering' is bedoeld om dieper in te gaan op de iconen en andere religieuze beeltenissen en daar samen over na te denken. Men leest daartoe vooraf het te bespreken tekstdeel uit het recente essay van Paul Moyaert, *Iconen en beeldverering. Godsdienst als symbolische praktijk* (SUN A'dam 2007, ISBN/EAN 978 90 8506 411 4, 198 pp, € 24,90). De Katholieke Vereniging voor Oecumene biedt met deze leesgroep de mogelijkheid dit boeiende én pittige (en soms ook moeilijke) boek samen met anderen en onder deskundige begeleiding te lezen. De cursus is geen kennismakingscursus over of basisinleiding in de wereld van de iconen. NB. Men dient zelf te beschikken over het boek en het steeds vooraf te lezen, voor de eerste bijeenkomst: pp 11-24.

* Voor een uitvoerige beschrijving van het programma, zie www.oecumene.nl